

## บทที่ 1

### บทนำ : การศึกษาที่ผ่านมา

การศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของงานศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเขมรในเขตจังหวัดลพบุรี จำเป็นจะต้องเข้าใจถึงความสับสนระหว่างคำว่า "ขอม" และ "เขมร" ว่ามีความเหมือนความแตกต่างกันอย่างไร หรือมีความหมายเชิงนัยยะเป็นเช่นไร เพื่อเข้าใจถึงแนวทางการศึกษาที่ผ่านมาในอดีต อันจะเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาในเชิงลึกต่อไป

#### 1. ความสับสนเกี่ยวกับคำว่า "ขอม" และ "เขมร"

นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่า คำว่า "ขอม" และ "เขมร" หมายถึงชนกลุ่มเดียวกัน แต่การศึกษาที่ผ่านมาทั้งหมด ยังไม่อาจจะสรุปผลได้อย่างชัดเจน หากแต่เป็นเพียงแนวทางในการคิดวิเคราะห์ หรือพิจารณาเท่านั้น

ข้อสันนิษฐานดั้งเดิมของนักประวัติศาสตร์ศิลปะไทยรุ่นก่อนเชื่อกันว่า คำว่า เขมร เริ่มปรากฏขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (ประมาณพุทธศตวรรษที่ 18) เนื่องจากว่ามีถ้อยคำดังกล่าวปรากฏอยู่ในจารึกของพระองค์<sup>1</sup>

อย่างไรก็ตาม ข้อความที่ปรากฏอยู่ในจารึกจากประเทศกัมพูชาหมายเลข K. 11 และ K. 18 ซึ่งสามารถกำหนดอายุได้อยู่ในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 ได้ปรากฏคำว่า "...va kmer..." และ "...ku kmer..." ตามลำดับ โดยคำว่า "va" เป็นคำนำหน้าซ้ำรับใช้ที่เป็นผู้ชาย ส่วนคำว่า "ku" เป็นคำนำหน้าซ้ำรับใช้ที่เป็นผู้หญิง ดังนั้น ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ (George Coedès) จึงให้เชิงอรรถ อธิบายคำว่า "kmer" ว่าหมายถึง ชนชาติเขมร ตั้งแต่คราวที่ท่านปริวรรตและจัดทำทะเบียนจารึกในประเทศกัมพูชาแล้ว<sup>2</sup>

สำหรับคำว่า "ขอม" ไม่เคยปรากฏอยู่ในจารึกที่พบในประเทศกัมพูชาแต่อย่างใด หากแต่พบได้เฉพาะในจารึก และพระราชพงศาวดาร รวมทั้งตำนานซึ่งค้นพบในประเทศไทยเท่านั้น<sup>3</sup> โดยคำว่า ขอม ที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานต่างๆ เหล่านี้มีความหมายที่แตกต่างกันออกไปตามแต่บริบทแวดล้อม เช่น ข้อความที่ปรากฏอยู่ในจารึกวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย มีความว่า

<sup>1</sup> ดูใน ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล, "อาณาจักรขอม," เมืองโบราณ 3, 2 (มกราคม - มีนาคม 2520) : 89.

<sup>2</sup> George Coedès, *Inscriptions du Cambodge*, Vol. II (Hanoi : Imprimerie d'Extrême Orient, 1942), 7.

<sup>3</sup> ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, "ขอม - เขมร หมายถึงชนชาติเดียวกันหรือไม่," กัมพูชาสัญลักษณ์ถึงศรีชยวรมัน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2543), 14.

“...ขอมเรียกพระธมนั้นแล...”<sup>4</sup>

ข้อความดังกล่าวใช้คำว่า “ขอม” ในการกล่าวถึงกลุ่มคน หรือกลุ่มเชื้อชาติ โดยคำว่า “พระธม” เป็นคำเขมร แปลว่าใหญ่ หรือหลวง ดังนั้นนักวิชาการบางท่านจึงใช้เป็นหลักฐานว่า ขอมในที่นี้จะหมายถึงชนชาติเขมร<sup>5</sup>

หลักฐานบางแห่งแสดงถึงความหมายของคำว่า ขอม ที่มีความหมายแตกต่างไปจากข้างต้น ดังข้อความที่ปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ว่า

“...ศักราช 965 เถาะศก (พ.ศ. 2146) ทัพพระเจ้าฝ้ายหน้า (คือ สมเด็จพระเอกาทศรถ) เสด็จไปเอาเมืองขอมได้...”<sup>6</sup>

จะเห็นได้ว่าคำว่า ขอม ในข้อความข้างต้นมีความหมายถึงชื่อของ รัฐ หรือ อาณาจักร ซึ่งอาจจะเทียบได้กับคำว่า “กรุงกัมพูชาธิบดี” ในพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา<sup>7</sup> ดังนั้น คำว่า “ขอม” ตามความหมายของฝ่ายไทยจึงหมายถึง กลุ่มคนเชื้อชาติหนึ่ง โดยในบางโอกาสอาจจะใช้คำดังกล่าวเรียกชื่ออาณาจักรของกลุ่มชนนั้นด้วย

จิตร ภูมิศักดิ์ ได้เสนอข้อคิดเห็นว่า คำว่า ขอม น่าจะกลายมาจากคำว่า “กรอม” เพราะพยัญชนะ “กร” สามารถจะแผลงเป็น “ข” ได้โดยง่าย ด้วยเหตุนี้คำว่ากรอมจึงอาจจะกร่อนมาจากคำว่า “ขแมร์กรอม” ซึ่งหมายถึงเขมรตำนานเอง<sup>8</sup>

อาจจะสังเกตต่อไปได้ว่า หลักฐานทั้งหมดมีอายุไม่เกินพุทธศตวรรษที่ 19 ขึ้นไป อย่างไม่ดี อาจจะหลักฐานเอกสารที่ระบุว่า ขอม ที่มีอายุเก่าแก่กว่านี้ หากแต่ได้สูญหายไปหมดแล้ว หรืออาจจะยังไม่มี การค้นพบก็เป็นได้

จากหลักฐานต่างๆที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น อาจจะกล่าวได้ว่ากลุ่มชนในวัฒนธรรมเขมรโบราณเรียกเชื้อชาติของตนเองว่า “เขมร” ส่วนคำว่า “ขอม” คือคำที่หลักฐานฝ่ายไทยใช้เรียกกลุ่มคนเชื้อชาติเขมรนั่นเอง โดยในที่นี้ขอใช้คำว่า “เขมร” ตามอย่างที่ยอมรับกันอยู่ในปัจจุบันทั้งในแวดวงสังคมโดยทั่วไป

<sup>4</sup> กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2526), 73.

<sup>5</sup> ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, เล่มเดียวกัน, 14.

<sup>6</sup> พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายนาถ กระจ่างทอง ณ ฌาปนสถานคุรุสภา วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร วันที่ 19 กรกฎาคม พุทธศักราช 2524, 19.

<sup>7</sup> ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, เล่มเดียวกัน, 15.

<sup>8</sup> จิตร ภูมิศักดิ์, ความเป็นมาของคำสยาม, ไทย, ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงกมลจำกัด, 2524), 652 – 658. อ้างใน ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, เล่มเดียวกัน, 17. และอ่านแนวคิดเกี่ยวกับชนชาติขอมของ “จิตร” เพิ่มเติมอย่างละเอียดได้ใน จิตร ภูมิศักดิ์, ข้อเท็จจริงว่าด้วยชนชาติขอม (กรุงเทพฯ : มติชน, 2547)

## 2. ภาพรวมเกี่ยวกับความสัมพันธ์เรื่องการศึกษาศิลปะเขมรในประเทศไทย และเมืองลพบุรี ที่ผ่านมา

การศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะเกี่ยวกับกลุ่มศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเขมรที่พบในประเทศไทยอย่างเป็นระบบ คงจะเริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในคราวที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์หนังสือเรื่อง "ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์สยาม" เมื่อปี พ.ศ. 2469 โดยอาจกล่าวได้ว่า พระนิพนธ์เรื่องดังกล่าวเป็นหนังสือแม่บทที่ถูกนำมาใช้เป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะ และโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ในประเทศไทยในสมัยต่อมา เนื่องจากพระองค์ได้ทรงแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทย โดยใช้กำหนดตามชื่อรัฐ หรืออาณาจักร<sup>9</sup> โดยพระองค์ได้กำหนดกลุ่มศิลปกรรมแบบเขมรที่พบในประเทศไทยว่าเป็นโบราณวัตถุสถานใน "สมัยลพบุรี" และกำหนดว่ามีอายุอยู่ในช่วงราว พ.ศ. 1600 – 1800

อาจจะสังเกตได้ว่าคำนำของหนังสือเรื่องดังกล่าว พระองค์ได้ทรงกล่าวขอบคุณศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ในฐานะที่ช่วยพระองค์ค้นข้อมูล และเลือกรูปภาพที่ใช้ในการตีพิมพ์<sup>10</sup> แต่ข้อความที่ปรากฏในหนังสือ "Les Collections Archéologiques du Musée National de Bangkok" ซึ่งตีพิมพ์ที่กรุงปารีสในต้นปี พ.ศ. 2471 และเป็นต้นฉบับภาษาฝรั่งเศสที่ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ได้ประพันธ์ขึ้น และแปลถอดความมาเป็นฉบับภาษาไทยในชื่อ "โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร"<sup>11</sup> กลับแสดงถึงความสนใจในด้านการศึกษาวัฒนธรรมโบราณที่แตกต่างออกไป กล่าวคือท่านได้ใช้คำจำแนกโบราณวัตถุต่างๆว่า "l'École" ซึ่งแปลความว่า "สกุลช่าง"<sup>12</sup> อันแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างจากในฉบับภาษาไทยที่ใช้คำว่า "สมัย" อย่างชัดเจน

ลักษณะเช่นนี้ส่วนหนึ่งอาจจะเกิดจากการที่ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีลักษณะเป็นนักโบราณคดี หรือนักประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องราวทางด้านการเมือง การปกครอง มากกว่าเรื่องของงานช่างที่เกี่ยวข้องกับงานด้านประวัติศาสตร์ศิลปะโดยตรง

<sup>9</sup> กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์ (พระนคร : ศิลปบรรณาการ, 2513), 115 – 190.

<sup>10</sup> กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, เล่มเดียวกัน, (3).

<sup>11</sup> ยอร์ช เซเดส์, โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนาการ, 2471), 27 – 28.

<sup>12</sup> อ่างใน กรณรงค์ เจริญบุรี, "อำนาจขององค์ความรู้ในงานวาทกรรมทางประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีเขมรในประเทศไทย," วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545 : 60.

นอกจากนี้ การใช้คำที่แตกต่างกันดังกล่าวยังอาจจะสะท้อนให้เห็นถึงความคลุมเครือของการจำแนกสาขาวิชาในการศึกษาเรื่องราวในอดีตที่มีอยู่ในสถานภาพความรู้ของประเทศไทยในขณะนั้นว่า ยังไม่เป็นที่ชัดเจนนักระหว่าง การศึกษาประวัติศาสตร์, โบราณคดี และงานประวัติศาสตร์ศิลปะ ที่ยังมีความคาบเกี่ยวกันอยู่อย่างแยกไม่ออก

อาจจะสังเกตได้ว่าข้อความทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในพระนิพนธ์เรื่อง "ตำนานพระพุทธเจดีย์สยาม" มิได้ปรากฏคำว่า "ประวัติศาสตร์ศิลปะ" เลย ในขณะที่ หนังสือเรื่อง "โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร" ฉบับภาษาฝรั่งเศสสะท้อนให้เห็นถึงความชัดเจนในการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะของชาติตะวันตกในช่วงเวลาดังกล่าวเช่นเดียวกับที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ในอดีตในระยะก่อตัวของการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะ และโบราณคดีในประเทศไทยช่วงเริ่มแรก

อย่างไรก็ตาม การที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเลือกใช้คำว่า "สมัยลพบุรี" เพื่อจำกัดความถึงกลุ่มศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องในวัฒนธรรมเขมรโบราณก็สะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดที่เชื่อว่า ลพบุรีเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเขมรในอาณาเขตของประเทศไทยปัจจุบัน ในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 1600 – 1800 ทั้งนี้อาจจะมีเกี่ยวข้องกับความความคิดเรื่องชาตินิยมในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย

ต่อมางานของ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ (ปวน อินทวงค์) ซึ่งเป็นลูกศิษย์คนสำคัญของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ<sup>13</sup> ได้แสดงให้เห็นถึงแนวทางการศึกษางานช่างที่สืบทอดมาจากอาจารย์ของท่านอย่างชัดเจน<sup>14</sup> ดังจะเห็นได้จากระบบการแบ่งยุคที่ท่านใช้<sup>15</sup> โดยท่านได้แบ่งประเภทศิลปกรรมแบบเขมรที่พบในประเทศไทยออกเป็น 2 กลุ่มคือ

1. ของก่อนขอมศิลปเนื่องในศาสนาพราหมณ์ (พุทธศตวรรษที่ 12 – 14)
2. ฝีมือช่างสมัยลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ 17 – 18 หรือหลังจากนั้น)

การจัดจำแนกประเภทของศิลปกรรมเช่นนี้ ย่อมเกิดเนื่องมาจากการค้นพบหลักฐานศิลปกรรมเพิ่มเติม ทั้งนี้ศิลปกรรมส่วนที่เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่นั้น ในปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีว่ามีได้

<sup>13</sup> ดูรายละเอียดได้ใน หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์, เรื่องโบราณคดี, อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ (ปวน อินทวงค์), ท.ศ., ก.ม., ต.จ.ว. ณ วัดเทพศิรินทราวาส 10 พฤศจิกายน 2531, 7 – 19.

<sup>14</sup> กรณรงค์ เจริญระวี, เล่มเดียวกัน, 62 – 65.

<sup>15</sup> ดูรายละเอียดใน หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ และ เอ.บี. กริสโวลด์, "ศิลปวัตถุในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ," ใน เรื่องโบราณคดี (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ปจำกัด, 2531), 105 – 138.

เกี่ยวข้องกับศิลปะเขมรโดยตรงและได้มีจำแนกใหม่เป็นกลุ่มศิลปกรรมแบบเทวรูปรุ่นเก่า<sup>16</sup> อย่างไรก็ตามแนวทางการจำแนกแบบงานช่างของหลวงบริบาล ฯ ก็แสดงถึงความสับสนเนื่องทางแนวคิดที่เชื่อว่าลพบุรีเมืองหลวงทางวัฒนธรรมเขมรในเขตประเทศไทยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 -18 จึงได้ปรากฏผลผลิตทางงานช่างในลักษณะอย่างเขมร ณ ช่วงเวลาดังกล่าว นอกจากนี้ท่านยังได้มีการขยายแนวความคิดว่าศิลปะเขมรมีความเกี่ยวเนื่องกับศาสนาพราหมณ์อีกด้วย

ผู้ทรงอิทธิพลทางความคิดที่สุดในการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะ และโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ในยุคต่อมา คือ ศาสตราจารย์ ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล ซึ่งได้นิพนธ์หนังสือเรื่อง "ศิลปะในประเทศไทย" ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2506 และมีการปรับปรุงเรื่อยมาจนมีการตีพิมพ์ถึงในช่วงปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) รวมทั้งสิ้น 12 ครั้ง

พระนิพนธ์เรื่องดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงการจัดลำดับยุคสมัยทางศิลปะที่มีกรอบเค้าโครงมาจากการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ แต่ได้มีการปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงรายละเอียดปลีกย่อยบางประการไปตามข้อมูลที่ค้นพบเพิ่มขึ้นใหม่ โดยในส่วนของกลุ่มศิลปกรรมแบบเขมรที่พบในประเทศไทยนั้นในช่วงการตีพิมพ์ระยะแรก พระองค์ท่านยังคงใช้ชื่อเรียกตามอย่าง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ คือ "สมัยลพบุรี" จนกระทั่งในการตีพิมพ์ระยะหลังจึงได้เปลี่ยนไปใช้เป็น "ศิลปะลพบุรี หรือศิลปะขอมในประเทศไทย" โดยได้กำหนดอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 - 18<sup>17</sup>

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว คงจะเป็นผลที่สะท้อนมาจากข้อเสนอของ รองศาสตราจารย์ พิริยะ ไกรฤกษ์ โดยท่านได้เสนอว่า การนิยามคำว่า "สมัยลพบุรี" ไม่สอดคล้องกับข้อมูลหลักฐานทางด้านศิลปะในแต่ละช่วงเวลา จึงควรเปลี่ยนเป็นเรียกว่า "ศิลปะเขมร" โดยเกิดขึ้นมาภายใต้อิทธิพลทางวัฒนธรรมและการเมืองของอาณาจักรกัมพูชา<sup>18</sup>

ผลงานวิจัยของ รองศาสตราจารย์ พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้แสดงความเห็นที่แปลกแยกไปจากกรอบเค้าโครงการจำแนกยุคสมัยศิลปะแนวมาตรฐานที่สืบทอดมาจาก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งใช้ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์มาเป็นเครื่องมือในการแบ่งยุคสมัยของศิลปกรรมว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้นจึงควรที่จะใช้เชื้อชาติเป็นเครื่องมือในการจัดจำแนกประเภทของ

<sup>16</sup> ดูรายละเอียดเปรียบเทียบได้ใน เล่มเดียวกัน, หน้า 112 - 113. และ ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศิลปะในประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, 2539), 11 - 13.

<sup>17</sup> ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล, เล่มเดียวกัน, 17.

<sup>18</sup> พิริยะ ไกรฤกษ์, ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแบบศิลปะในประเทศไทย โดยคัดเลือกจากพิพิธภัณฑสถานในส่วนภูมิภาค (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2520), 19.

ศิลปกรรม เพราะท่านเชื่อว่าแบบศิลปกรรม เป็นสิ่งที่รวบรวมความรู้สึกนึกคิดของมวลชนที่อยู่ในสังคมหนึ่ง ระยะเวลาหนึ่ง และสถานที่แห่งหนึ่งเข้าด้วยกัน<sup>19</sup>

ข้อเสนอดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อวงการการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะ และโบราณคดีในประเทศไทยในวงกว้าง ดังจะเห็นได้จากกระแสวิจารณ์ทั้งในเชิงสนับสนุน และหักท้วงจากนักวิชาการท่านต่างๆอย่างมากมาย<sup>20</sup>

ในช่วงภาวะดังกล่าว ศาสตราจารย์ ม.จ. สุภัทรดิศ ได้เพิ่มเติมข้อเขียนลงในหนังสือศิลปะในประเทศไทยเพื่ออธิบายถึงสาเหตุที่ใช้ชื่อเรียก “ศิลปะลพบุรี” ไว้ว่า

“...ทางโบราณคดีกำหนดเรียกศิลปกรรมแบบนี้ว่าศิลปะลพบุรี โดยเหตุที่เมืองละโว้หรือเมืองลพบุรีได้เป็นเมืองสำคัญในระยะนั้น คือระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16 – 18 คำว่าศิลปะลพบุรีในปัจจุบันได้ใช้หมายรวมถึงโบราณวัตถุสถานขอมซึ่งค้นพบในประเทศไทยด้วย...”<sup>21</sup>

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการผนวกชุดความคิดเรื่องพื้นที่ทางวัฒนธรรมซึ่งหมายถึงขอบเขตในแนวคิดเรื่องรัฐชาติซึ่ง “เมืองละโว้ หรือลพบุรี” นั้นถูกมองในฐานะของเมืองขึ้นทางวัฒนธรรม และรวมถึงอิทธิพลทางด้านการเมืองของราชอาณาจักรเขมรที่เมืองพระนครตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 16 – 18

ข้อโต้แย้งสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชื่อ “ศิลปะลพบุรี” ก็คือ การค้นพบหลักฐานประเภทศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับอาณาจักรเขมรโบราณกระจายอยู่ทั่วไปในเขตภาคกลาง , ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยปัจจุบัน และมีอายุเก่าแก่ไปถึงตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 – 18 จึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนชื่อเรียกกลุ่มศิลปกรรมดังกล่าวไปในที่สุด

ถึงแม้ว่าชื่อ “ศิลปะเขมร” ที่รองศาสตราจารย์ พิริยะ ไกรฤกษ์ เสนอขึ้นมาใหม่เพื่อใช้แทนที่ “ศิลปะลพบุรี” นั้นจะไม่ได้รับการยอมรับในวงกว้าง อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอดังกล่าวของรองศาสตราจารย์พิริยะ ได้ปลุกกระแสให้นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ และนักโบราณคดีหลายท่านหันมาใช้ชื่อ “ศิลปะเขมร หรือศิลปะขอมในประเทศไทย” “ศิลปะเขมร หรือศิลปะขอมที่พบในประเทศไทย” หรือบางท่านก็ได้เรียกโดยมีความหมายอย่างเฉพาะเจาะจงว่า “ศิลปะร่วมแบบเขมร

<sup>19</sup> เล่มเดียวกัน, 12 – 13.

<sup>20</sup> ดูรายละเอียดได้ใน รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, ประวัติ แนวความคิด และวิธีการค้นคว้าวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะไทย, ฉบับปรับปรุงแก้ไขครั้งที่ 1, เอกสารประกอบการเรียนการสอนรายวิชา 317 245 Survey of Art Historical Research in Thailand ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546, 26 – 28.

<sup>21</sup> ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล, เล่มเดียวกัน, 17.

ในประเทศไทย”<sup>22</sup> เพื่อเป็นการแก้ไขชื่อเรียกกลุ่มศิลปกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับสถานภาพความรู้ที่เพิ่มเติมขึ้นมา โดยใช้แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมมาปรับปรุงให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวความสำคัญของเมืองลพบุรีในฐานะเมืองหลวงทางวัฒนธรรมเขมรในเขตประเทศไทยปัจจุบันตามสายตาของนักวิชาการทั้งหลายจึงถูกทอนความสำคัญลงเหลือเพียงแค่ว่าเป็นเมืองสำคัญในบริเวณภาคกลางตอนล่างที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวัฒนธรรมเขมรโบราณจากเมืองพระนครในประเทศกัมพูชาในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16 – 18 เท่านั้น

ทั้งนี้ในรายงานการวิจัยฉบับนี้เลือกใช้คำเรียกกลุ่มศิลปกรรมดังกล่าวว่า “ศิลปะเขมรที่พบในประเทศไทย” โดยมีนัยยะที่สะท้อนให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกันในเชิงวัฒนธรรมเป็นสำคัญ

---

<sup>22</sup> ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : มติชน, 2537)